

DOCENTENHANDLEIDING

MOVING NATURE

Lustwarande organiseert jaarlijks een tentoonstelling in de Oude Warande in Tilburg. Elke vier jaar vindt een grote tentoonstelling plaats. Bij de jaarlijkse tentoonstellingen zal vanaf augustus 2017 educatief materiaal verschijnen in de vorm van een kunstblad. Tijdens de rondleiding komen de op de voorzijde afgebeelde werken uitvoerig aan bod. Op dit kunstblad wordt op de voorzijde informatie gegeven over de tentoonstelling en worden actuele thema's beschreven vanuit het concept van de expositie en de tentoongestelde werken. Als u geen rondleiding gedaan heeft, kunt op eigen gelegenheid meer informatie vinden over de werken op het vouwblad dat bij de expositie uitgegeven wordt (tot 24 september 2017) of op de website van Lustwarande: www.lustwarande.org. Op de achterzijde worden opdrachten bij de thema's aangereikt evenals een eindopdracht voor leerlingen. De thema's en opdrachten worden voor leerlingen toegankelijk gemaakt aan de hand van korte opdrachten. Deze voorbereidende opdrachten zijn bedoeld als inspiratie voor de eindopdracht waarin zij eigen keuzes kunnen maken bij de verbeelding van het overkoepelende concept: *Moving Nature*. Het kunstblad is geschikt voor leerlingen uit de onderbouw en bovenbouw en kan gebruikt worden voor vmbo, mbo, havo en vwo-niveau en kan ingezet worden bij CKV (nieuw) en de kunstvakken.

EXPOSITIE **DISRUPTION** *Remapping Nature*

In deze expositie wordt de relatie mens-natuur onderzocht. De mens zet de natuur voortdurend naar zijn hand en vindt dit de normaalste zaak van de wereld.

Echter, er is een steeds groter besef dat de natuur niet onuitputtelijk is. Dit besef gaat gepaard met het streven naar duurzaamheid en consuminderen. Welke veranderingen zijn er nodig om het tij te keren en wat zal de natuur van de toekomst zijn? Bespiegelingen vanuit de kunst kunnen hier een vooraanstaande rol in spelen. In de expositie *Disruption – Remapping Nature* (Ontwrichting – De Natuur Opnieuw In Kaart Gebracht) laten de kunstenaars hun licht schijnen op de manier waarop de mens de natuur waarneemt, definieert en er mee omgaat. In de rondleiding die u kunt boeken komen er vijf kunstwerken uitvoerig aan bod. Drie werken keren terug op het kunstblad. Als voorbereiding (op de rondleiding) kunt u de leerlingen vragen informatie te verzamelen over de drie gekozen kunstenaars en hun werk.

DIDACTISCH CONCEPT MOVING NATURE

Dit concept is opgebouwd uit drie thema's: Ongewone Schoonheid (van de natuur), Ontwrichte Natuur en De Mens van de Toekomst.

In het educatieve materiaal willen we docenten en leerlingen vanuit verschillende perspectieven - waaronder ook zeker positieve perspectieven - laten reflecteren op de relatie tussen mens en natuur. Door leerlingen vanuit verschillende, - juist ook minder voor de hand liggende -, perspectieven te laten kijken en nadenken over die relatie tussen mens en natuur, hopen we hen te inspireren en motiveren om kritisch en creatief te denken en te reflecteren op hun eigen toekomst en die van de natuur en de rol van de mens daarin.

Hoewel het thema snel zou kunnen ontaarden in doemdenken, hebben we dat juist proberen te vermijden door leerlingen te stimuleren vanuit minder voor de hand liggende perspectieven te denken en zo te kijken naar de positieve aspecten van ontwrichte ('aangepaste') natuur. Of door het bedenken van toekomstscenario's waarbij de mens zijn vindingrijkheid in heeft weten te zetten om te overleven. In het educatieve materiaal is daarmee voor een benadering gekozen waarbij het leren ontwikkelen van kritisch denken en creatief denken door leerlingen verbonden is aan een betekenisvolle inhoud: de rol die deze vaardigheden voor leerlingen kunnen hebben in het nadenken over een hoopvolle toekomst van de mens. Voor u als docent kan het interessant zijn om de hele expositie bij Lustwarande te bezoeken (in plaats van een selectie van de werken tijdens de rondleiding) en de teksten over de werken op het vouwblad te lezen, maar ook de laatste aflevering van de serie *The Mind of the Universe - de verbinder* van de VPRO te bekijken: <https://www.vpro.nl/programmas/the-mind-of-the-universe/kijk/afleveringen/2017/verbinder.html>

WAT DOET DE DOCENT?

Aan de hand van dit eerste thema stelt u de vraag centraal: kan er schoonheid schuilen in verwarring en chaos? U kunt deze vraag aan leerlingen open stellen. Er is niet één juist antwoord en door naar het werk te kijken van de twee kunstenaars Sanne De Wilde en Sebastião Salgado - leren leerlingen op verschillende manieren na te denken over schoonheid en (veronderstelde) lelijkheid. U kunt uw leerlingen stimuleren om door de brainstorm-collage opdracht juist een ongewoon perspectief op schoonheid te leren ontwikkelen. Met behulp van de matrix van creatieve genereeractiviteiten* gericht op associëren, kunt u leerlingen helpen vanuit stapsgewijze vrije associatie, via een reeks van associaties meer flexibel te associëren en hen zo steeds verder te laten associëren zodat zij bij minder voor de hand liggende associaties uitkomen. Daarna moeten zij door deze minder voor de hand liggende associaties te combineren nog een stap verder komen dan zij vanuit zichzelf misschien geneigd zouden zijn te doen. Deze werkwijze levert een grotere kans op originele ideeën op en als docent kunt u dit principe ook zo aan uw leerlingen uitleggen.

De matrix voor creatieve genereeractiviteiten kunt u vinden in Cultuur+Educatie, 47 te bestellen via:

<http://www.lkca.nl/over-het-lkca/publicaties-lkca/cultuur-plus-educatie-47#sthash.Hh9RsE3t.dpbs>

Een Engelse versie is te downloaden via: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11251-016-9384-y>

INFORMATIE OVER SANNE DE WILDE EN SEBASTIAO SALGADO

De foto van Sanne De Wilde (B) is afkomstig uit haar project *The Island of the Colourblind* (2016), waarin zij naar het eiland Pingelap is afgereisd om daar een fotoreeks te maken over de eilandbewoners waarvan vijf procent kleurenblind is. Dit werk onderzoekt de rol van kleur voor de menselijke perceptie.

Om inzichtelijk te maken hoe kleurenblinden de wereld zien en ervaren, heeft zij infrarood film gebruikt om daarmee zwart-wit foto's te maken die vervolgens op gekleurd papier werden afgedrukt en handmatig geschilderd werden door kleurenblinden. Daarmee wil zij de kijker tot reflectie aanzetten over hun eigen perceptie van kleur en laten zien hoe kleurenblinden zich de wereld in kleur voorstellen.

Bronnen: <https://verhalen.volkskrant.nl/kleurenblind> en <http://www.bjp-online.com/2017/07/arles-2017-sanne-de-wildes-the-island-of-the-colorblind/>

De wereldberoemde fotograaf Sebastião Salgado (BR) maakte verschillende fotoseries waarin hij de relatie van de mens en de natuur centraal stelde. Een beroemde serie die aansluit bij *Moving Nature* is zijn serie *Genesis* (2013). Daarvoor reisde hij naar de Galapagoseilanden, Antartica en Madagaskar. Plekken waar de mens en de natuur nog in evenwicht leven en de schoonheid van de ongerepte natuur overheerst. Hij wil met dit werk de mens aansporen om de natuur beter te beschermen.

Bron: <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/06/13/genesis-van-sebastiao-salgado-a1561519> .

In de jaren '80 maakte Salgado een fotoserie over de goudmijnen (Serra Pelada, 1986) in Brazilië. Daarin heeft hij vanuit een hoog standpunt de massa mijnwerkers gefotografeerd die zichtbaar hard moeten werken en vaak helemaal onder de modder zitten. De manier waarop hij deze mijnwerkers fotografeerde, vormt enerzijds een eerbetoon en laat anderzijds een kritische blik op de sociaal-economische positie van deze mijnwerkers zien. Salgado laat in deze zwart-wit beelden de weerbarstige relatie tussen de mens en de natuur zien. Meer foto's zijn te zien op: <http://www.peterfetterman.com/series/the-gold-mine-portfolio>.

WAT DOEN DE LEERLINGEN?

Leerlingen maken bij deze opdracht een mindmap door te brainstormen vanuit twee begrippen: enerzijds harmonie (aan de linkerzijde van het blad) en anderzijds chaos (aan de rechterzijde van het blad). Zo komen zij in het midden van het blad uit. Vervolgens leggen zij verbanden tussen de begrippen die zij in het midden hebben opgeschreven en komen zij uit bij ongewone schoonheid. De docent kan leerlingen stimuleren afbeeldingen bij te voegen. De mindmap kan gemaakt worden door woorden op te schrijven en afbeeldingen op te plakken.

WAT DOET DE DOCENT?

De mens zet de natuur voortdurend naar zijn hand en vindt dat de normaalste zaak van de wereld. Dit menselijk ingrijpen in de natuur heeft vaak onvoorspelbare gevolgen. Kan menselijk ingrijpen in de natuur ook positief zijn? Deze tweede open vraag wil leerlingen aanzetten tot het bekijken van deze situatie vanuit meerdere, verschillende en originele perspectieven. De afbeeldingen die aangereikt zijn, zijn van een windmolenpark op zee - een voorbeeld van menselijk ingrijpen waarin de positieve impact op de natuur door leerlingen beslist te bedenken zal zijn. Daarnaast een kunstwerk van John Gerrard – *Western Flag (Spindletop, Texas)* (2017) (still), dat een kritisch commentaar levert op de mens die het klimaat heeft beïnvloed, maar tegelijkertijd in staat zou kunnen zijn om vanuit bewustwording iets te doen aan de opwarming van de aarde.

INFORMATIE OVER JOHN GERRARD

Het werk *Western Flag* (2017) maakte deze kunstenaar voor Wereld Aarde Dag in opdracht van de Britse tv-zender Channel 4. Het werk was een maand lang te zien bij Somerset House in Londen. Met deze vlag - een computer-gegenereerde, levensechte simulatie van een vlag die eindeloze hoeveelheden dikke zwarte rook uitblaast - bekritiseert hij het gebruik van fossiele brandstoffen, gesymboliseerd door de Texaanse olie-industrie. De vlag lijkt geplaatst op een oliebron in Spindletop, Texas. De videoclip waarop de vlag te zien is, is te vinden op: <https://vimeo.com/217000876>. Hoewel de vlag verwijst naar de mens die met het gebruik van fossiele brandstoffen het klimaat heeft beïnvloed, symboliseert zij eveneens de menselijke bewustwording van de opwarming van het klimaat door het verbanden van fossiele grondstoffen. Als u de videoclip aan uw leerlingen toont - en dat zouden we ten zeerste aanraden - zou u niet meteen moeten vertellen dat het een computer-gegenereerd beeld is. Wel kunt u vertellen dat het werk gemaakt is voor Wereld Aarde Dag die jaarlijks plaatsvindt op 22 april. Na afloop kunt u met leerlingen in gesprek gaan over het werk: wat zij gezien hebben, hoe zij dit interpreteren en wat de kunstenaar beoogde volgens hen. Wilt u meer werk van deze kunstenaar tonen dan kunt u dat vinden op: <https://youtube.be/LsfzNgLx63k>. In dit interview licht de kunstenaar zijn opvatting over de relatie tussen mens en dier/natuur toe.

WAT DOEN DE LEERLINGEN?

Leerlingen gaan afbeeldingen zoeken van ontworpen natuur, die zij vervolgens vanuit verschillende invalshoeken gaan bekijken en beschrijven. Zij proberen van de afbeeldingen zowel de positieve als de negatieve gevolgen te analyseren en deze toe te lichten. Daarbij kunt u als docent leerlingen stimuleren om niet teveel clichématige voorbeelden te kiezen. Door de gevonden voorbeelden en de tweeledige perspectieven in groepjes of klassikaal met leerlingen te bespreken, kunt u bevorderen dat leerlingen hun blikveld verder verruimen en kritisch leren reflecteren. Leerlingen combineren hierbij verschillende - tegengestelde - perspectieven en leren zo genuanceerd en kritisch na te denken. Als docent kunt u leerlingen vragen heel nauwkeurig visueel en conceptueel te analyseren wat maakt dat een voorbeeld of een meer positief of meer negatief gevoel laat zien. Daarmee bevordert u de visuele analysevaardigheden van leerlingen.

WAT DOET DE DOCENT?

Het zou wel eens zo kunnen zijn dat de mens in de toekomst van de natuur kan gaan leren. Welke nieuwe mogelijkheden zouden kunnen ontstaan als mens en natuur gaan samenwerken in de toekomst? Door deze open vraag aan uw leerlingen voor te leggen, kunt u hen verder aanzetten tot kritisch en creatief denken. Leerlingen bekijken het voorbeeld van The Parliament of Things, waarin een heel duidelijke stellingname vanuit een ander perspectief dan de mens nl. vanuit de natuur gekozen is. Dit zorgt voor bewustwording van de invloed van de mens op de natuur en de gevolgen daarvan voor de mens van de toekomst. Ook hier kunt u als docent bevorderen dat leerlingen niet clichématig nadenken over deze gevolgen. Daarover gaat het tweede voorbeeld. Door samen te werken met de natuur, creëren we mogelijk een wereld waarin mens en natuur samenwerken en waarbij niet de natuur noch de mens het onderspit hoeft te delven. Dat is ook het uitgangspunt voor de creatieve schrijfofdracht die leerlingen gaan uitvoeren. Het lijkt in eerste instantie voor leerlingen mogelijk bizar en onnuttig. Leerlingen zouden zich daardoor aangezet kunnen voelen tot een willekeurige, fantasierijke vertelling, maar door hen juist naar voorbeelden te laten kijken van de samenwerking tussen natuur en mens en de positieve invloeden daarvan voor beiden, kan hen dit aanzetten om de opdracht wel serieus uit te voeren. De centrale leeractiviteit bij deze opdracht is gericht op het voorstellen en voorspellen vanuit een onderzoekende en reflectieve houding. Uw ondersteunende rol daarbij is van belang om de opdracht tot een voor leerlingen betekenisvolle opdracht te maken.

INFORMATIE OVER THE PARLIAMENT OF THINGS EN NIEUWE WETENSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN

Op de site van The Parliament of Things kunt u een video bekijken waarin de doelstelling van dit parlement uitgelegd wordt: <https://theparliamentofthings.org/>. Daarnaast kunt u andere voorbeelden dan die we u aangereikt hebben bekijken: <https://theparliamentofthings.org/product/shortstories/> Meer informatie kunt u vinden op: <http://www.mu.nl/nl/about/agenda/building-conversation-parliament-of-things>. Over het voorbeeld van het hartweefsel dat gekweekt is in een spinazieblad, vindt u op youtube beelden: <https://www.youtube.com/watch?v=x4KS6NyFo3Y>. Andere voorbeelden kunt u vinden via de website: <https://shapingthefuture.co/category/medicine/>.

WAT DOEN DE LEERLINGEN?

Leerlingen moeten een creatieve schrijfofdracht uitvoeren. Zij maken een interview van de natuur met de mens van. Onderwerp is hun (mogelijke) samenwerking in de toekomst. Dit vergt van leerlingen dat zij zich een voorstelling kunnen maken over mogelijke samenwerking tussen de natuur en de mens in de toekomst. Om leerlingen hierbij te helpen, kunt u als docent aan hen vragen om eerst afbeeldingen te zoeken, onderzoek te doen op internet of een schets of collage te maken. Daarna kunt u hen stimuleren om over een aantal onderwerpen die zij in het interview zouden willen aankaarten eerst zoveel mogelijk verschillende soorten vragen te bedenken en deze op te schrijven. Ook kan het behulpzaam zijn voor leerlingen als zij vooraf een structuur uitwerken voor het interview. Door leerlingen terug te laten kijken naar hun uitwerkingen bij de thema's Ongewone Schoonheid en Ontwrichte Natuur en nog eens te laten kijken naar de werken van de kunstenaars op de voorkant van het kunstblad helpt u hen de verbinding te leggen met dit thema. Bij de opdrachten hebben leerlingen manieren van denken geleerd die zij kunnen toepassen bij het zelfstandig uitwerken van de eindopdracht.

Deze eindopdracht is gebaseerd op een mogelijk toekomstscenario. Leerlingen kunnen met dit gegeven aan de slag gaan om met gebruikmaking van de inzichten uit de drie opdrachten een eigen originele verbeelding te maken. We zouden leerlingen daarbij willen stimuleren om dit op verschillende manieren te doen. Bijvoorbeeld via een fictieve (documentaire) film, een geënceneerde fotoserie, een schilderij of tekening, een performance of website. Als docent kunt u daarbij richtlijnen geven die u wenselijk vindt in de context van de leeftijd van uw leerlingen (onderbouw of bovenbouw) en van het niveau (vmbo, mbo, havo of vwo) en van het vak (CKV of kunstvakken). Leerlingen hebben aan de hand van de drie voorbereidende opdrachten geleerd dat zij kunnen beginnen met het maken van een mindmap-collage om breed en divers te brainstormen. Ook hebben zij geleerd dat je vanuit verschillende - ook tegengestelde - perspectieven kunt nadenken over een onderwerp. Tenslotte hebben zij geleerd om een origineel idee uit te werken door het eerst te onderzoeken en zij hebben geleerd dat zij daarbij kritisch en creatief moeten denken. Deze eindopdracht sluit aan bij het werk van Maarten Vanden Eynde *The Last Human* (2017). Dit werk laat de beschouwer zowel terugblikken als vooruitdenken en zet aan tot het bedenken van allerlei scenario's over wat er in de tussenliggende tijd gebeurd zou kunnen zijn. Door leerlingen actief op deze manier terug te laten blikken en vooruit te laten denken, willen we bevorderen dat zij flexibel, creatief, kritisch en onderzoekend leren denken en werken vanuit een open houding en mindset.